

ГІСТОРЫЯ

HISTORY

УДК [94(476) “1928/1939”:67]–053.8

Паступіў у рэдакцыю 09.11.2016

Received 09.11.2016

В. В. Даніловіч

Інстытут гісторыі НАН Беларусі, Мінск, Рэспубліка Беларусь

МОЛАДЗЬ У ІНДУСТРЫЯЛЬНЫМ БУДАЎНІЦТВЕ БССР (1928–1939 гг.)

Как известно, молодежь является важной социально-демографической группой в структуре любого общества и государства. Именно с молодым поколением связано будущее любой нации. Можно даже констатировать, что молодежь – это двигатель социально-экономических преобразований. Поэтому исследование исторического опыта деятельности молодого поколения является важнейшим условием выработки выверенной и эффективной государственной молодежной политики в современных условиях. Данная статья посвящена исследованию проблемы участия молодежи в развитии промышленности БССР во время проведения политики индустриализации в 1928–1939 гг. Методологической основой проведенного исследования стали принципы историзма и объективности, системного рассмотрения фактов и явлений, сравнительного анализа. Сделаны выводы о том, что активную деятельность по организации участия юношей и девушек в развитии промышленности вел, хоть и не всегда успешно, комсомол, который пользовался поддержкой компартии и советского государства. Молодое поколение активно участвовало в развитии промышленности, трудилось на строительстве индустриальных объектов в БССР и других регионах СССР. В целом молодежь сыграла решающую роль в успешном проведении политики индустриализации, создании мощной отечественной промышленности, ускорении промышленного развития БССР. Вместе с тем организация участия юношей и девушек в развитии промышленности страны имела целый ряд недостатков.

Ключевые слова: промышленность, индустриализация, рабочие, молодежь, подростки, комсомол, квалификация, рационализация, ударничество, социалистическое соревнование.

V. V. Danilovich

Institute of History, National Academy of Sciences of Belarus, Minsk, Republic of Belarus

YOUTH IN THE BSSR INDUSTRIAL DEVELOPMENT (1928–1939)

Young people are known to be an important social and demographic group in the structure of any society and the state. The future of any nation is connected with the younger generation. One could even state that young people are the engine of social and economic transformation. Therefore, studying the historical experience of the younger generation's activities is essential to develop an effective and verified state youth policy nowadays. This article explores participation of young people in the development of the BSSR industry during the industrialization policy implementation period between 1928 and 1939. Methodologically, the study was based on the principles of historicism and objectivity, systemic examination of facts and phenomena, and comparative analysis. It is concluded that the Young Communist League which enjoyed support from the Communist Party and the Soviet State was active in organizing participation of young people in the industrial development, though not always successfully. The younger generation was actively involved in the industrial development and construction of industrial facilities both in the BSSR and other USSR regions. In general, young people played a crucial role in the successful implementation of the industrialization policy, creation of a strong domestic industry and acceleration of the BSSR industrial development. At the same time, the organization of young people's participation in the country's industrial development was far from being flawless.

Keywords: industry, industrialization, workers, youth, teenagers, Young Communist League, qualification, rationalization, shock work, socialist competition.

Ажыццяўленне палітыкі індустрыялізацыі з'явілася важнай старонкай у развіцці айчынай прамысловасці, амалажэнні яе працоўных кадраў. Дзякуючы будаўніцтву і рэканструкцыі фабрык і заводаў ствараліся новыя працоўныя месцы, што, зразумела, спрыяла прытоку юнага пакалення ў прамысловую вытворчасць. Не заставаўся ў баку ад гэтага працэсу і камсамол.

Камсамольцамі з'яўлялася большая частка юнакоў і дзяўчын, занятых у прамысловасці БССР. Так, на 40 прадпрыемствах рэспублікі, абследаваных у студзені 1928 г., членамі ЛКСМБ былі 62,5 % рабочага юнацтва [1, л. 231]. Камсамольцы ўдзельнічалі ў рацыяналізацыі вытворчасці, ажыццяўленні рэжыму эканоміі. Па ініцыятыве камсамольскай ячэйкі завода «Пралетарый» у Оршы пачалі выкарыстоўвацца адходы сыравіны, што эканоміла тысячы рублёў. У Барысаўскай акрузе на заводах «Домбаль» і «Камінтэрн», заводзе «Рухавік рэвалюцыі» ў Гомелі і іншых прадпрыемствах былі праведзены конкурсы на званне лепшага маладога рабочага, што спрыяла павышэнню прадукцыйнасці працы рабочай моладзі. Асаблівую ўвагу камсамольскія арганізацыі надавалі ўмацаванню працоўнай дысцыпліны [2, с. 362].

Адбывалася павольнае ўцягванне юных асоб у саматужную прамысловасць [3, л. 3]. З-за дрэннага забеспячэння сыравінай саматужнай прамысловасці і хуткага тэмпу аб'яднання саматужнікаў юнакі і дзяўчаты слаба прымалі ўдзел у саматужных арцелях. Адпаведна камсамольцы і несаюзнае юнацтва таксама мала ўдзельнічалі ў працы вытворчых камісій гэтых арцеляў [4, л. 37, 42].

Попыт на падлеткавую рабочую сілу прыпадаў у асноўным на дзяржаўныя прадпрыемствы і саматужнікаў [5, л. 139], што можна патлумачыць заканадаўчым забеспячэннем норм броні для падлеткаў.

На 1 студзеня 1928 г. у шкляной галіне прамысловасці БССР налічвалася 390 падлеткаў на броні (11,7 % ад усіх рабочых), тэкстыльнай – 192 (7,8 %), запалкавай – 190 (5,4 %), металаапрацоўчай – 180 (7,3 %), дрэваапрацоўчай – 172 (5,4 %), папяровай – 92 (2,9 %), гарбарнай – 29 (2,6 %) [6, л. 99]. Як бачым, найбольш у колькасных і працэнтных адносінах падлеткаў па броні налічвалася ў шкляной галіне, а найменш – у гарбарнай.

Аднак, нават нягледзячы на патрабаванні заканадаўства, асобныя гаспадарчыя органы, асабліва на месцах, не прымалі ніякіх мер па камплектаванні броні падлеткаў, таму ў папяровай, гарбарнай і шчаціннай галінах, а асабліва ў прамысловасці мясцовага значэння, бронь падлеткаў складалася з адзінак [5, л. 132].

Дынаміка колькасці падлеткаў на броні (без пераросткаў) у прамысловасці ВСНГ БССР у 1928 г. выглядала наступным чынам: 1 студзеня – 1386 (6 % ад усіх рабочых), з іх 576 (41,6 %) дзяўчаты; 1 сакавіка – 1298 (5,4 %), з іх 534 (41,1 %) дзяўчаты; 1 красавіка – 1369 (5,3 %); 1 ліпеня – 1184 (4,7%), з іх 538 (45,4 %) дзяўчаты; 1 кастрычніка – 1240 (4,9 %), з іх 553 (44,6 %, ці 6,3 % ад жанчын-рабочых) дзяўчаты [5, л. 130; 6, л. 96; 7, л. 6; 8, л. 71].

Пры гэтым на 1 сакавіка найбольш падлеткаў на броні налічвалася ў шкляной – 445 (34,3 % ад агульнай колькасці), запалкавай – 182 (14 %) і металаапрацоўчай – 170 (13,1 %) галінах (разам на іх прыходзілася 61,4 % усіх падлеткаў па броні), а ў працэнтных адносінах да ўсіх рабочых – у шкляной (12 %), тытунёвай (10,3 %), металаапрацоўчай (6,7 %). Найменш падлеткаў на броні было ў хімічнай – 2, паліграфічнай – 6, панчошна-трыкатажнай – 7, а ў працэнтных адносінах да ўсіх рабочых – у папяровай (1,6 %), панчошна-трыкатажнай (1,7 %), паліграфічнай (2,3 %) галінах. На 1 ліпеня найбольш падлеткаў на броні налічвалася ў шкляной – 315 (26,6 % ад агульнай колькасці), запалкавай – 189 (16 %) і льнопрадзільнай – 145 (12,2 %) галінах (разам на іх прыходзілася 54,8 % усіх падлеткаў на броні), а ў працэнтных адносінах да ўсіх рабочых – у шкляной (11,4 %), ільнопрадзільнай (6,1 %), швейнай (5,7 %). Найменш падлеткаў на броні было ў хімічнай – 2, паліграфічнай – 9, акуллярнай – 10, а ў працэнтных адносінах да ўсіх рабочых – у галіне будаўнічых матэрыялаў (1,3 %), папяровай (1,7 %), гарбарнай (1,9 %). Скарачэнне падлеткаў на броні адбылося ў гарбарнай, дрэваапрацоўчай, ільнопрадзільнай, металаапрацоўчай, тытунёвай, харчовай, шкляной (найбольш значнае – на 130 чалавек) галінах. У хімічнай галіне колькасць падлеткаў на броні засталася нязменнай. Нязначны яе рост адбыўся ў акуллярнай, будаўнічых матэрыялаў, запалкавай, паліграфічнай, панчошна-трыкатажнай, папяровай галінах. Толькі ў швейнай галіне колькасць падлеткаў на броні вырасла больш чым у 3 разы. Найбольш дзяўчаты сярод падлеткаў на броні налічвалася ў шкляной – 171 (38,4 %), запалкавай – 139 (76,4 %) і льнопрадзільнай – 112 (72,7 %) галінах, а ў працэнтных адносінах – у панчошна-трыкатажнай

(100 %), тытунёвай (88,2 %), запалкавай (76,4 %). Найменш дзяўчат сярод падлеткаў на броні было ў хімічнай – 0, гарбарнай – 1, паліграфічнай – 2, а ў працэнтных адносінах – у хімічнай (0 %), гарбарнай (3,7 %), металаапрацоўчай (6,5 %) галінах. На 1 ліпеня найбольш дзяўчат сярод падлеткаў на броні налічвалася ў запалкавай – 148 (78,3 %), шкляной – 115 (36,5 %), ільнопрадзільнай – 99 (68,3 %) галінах, а ў працэнтных адносінах – у тытунёвай (90,9 %), панчошна-трыкатажнай (88,9 %), запалкавай (78,3 %). Найменш дзяўчат сярод падлеткаў на броні налічвалася ў хімічнай – 0, гарбарнай – 2, харчовай і паліграфічнай – па 4, а ў працэнтных адносінах – у хімічнай (0 %), гарбарнай (8,7 %), металаапрацоўчай (11,7 %) галінах. Скарачэнне дзяўчат сярод падлеткаў на броні адбылося ў дрэваапрацоўчай, ільнопрадзільнай, тытунёвай, харчовай (больш чым у 2 разы), шкляной (найбольш значнае – на 56 чалавек) галінах. У хімічнай галіне адсутнасць дзяўчат сярод падлеткаў на броні засталася нязменнай. Нязначны рост колькасці дзяўчат сярод падлеткаў на броні адбыўся ў акумулярнай, запалкавай, металаапрацоўчай, паліграфічнай, папяровай галінах. У галіне будаўнічых матэрыялаў і гарбарнай колькасць дзяўчат сярод падлеткаў на броні вырасла ў 2 разы, у панчошна-трыкатажнай – больш чым у 2 разы, у швейнай – больш чым у 3 разы (найбольш значна – на 53 чалавекі) [6, л. 97–98].

Як бачым, у студзені – верасні 1928 г. адбылося скарачэнне колькасці і працэнта падлеткаў у прамысловасці ВСНГ рэспублікі (мінімум быў адзначаны ў ліпені). Прычым, калі колькасць на працягу разглядаемага перыяду вагалася (невялікія яе павелічэнні ў параўнанні з папярэднімі месяцамі адбыліся ў сакавіку і верасні), то працэнт няўхільна скарачаўся, мізэрны рост яго быў адзначаны толькі ў верасні (на 0,2 % у параўнанні з ліпенем). Пры гэтым, хоць колькасць дзяўчат-падлеткаў і скарачалася (невялікі рост быў адзначаны толькі ў верасні), працэнт іх да ўсіх падлеткаў на броні рос, невялікае яго скарачэнне (на 0,8 %) адбылося толькі ў верасні, але тым не менш у параўнанні са студзенем ён быў большы на 3 %. У сакавіку – чэрвені лідарам па колькасці і працэнта падлеткаў на броні заставалася шкляная галіна, а аўтсайдарамі – хімічная па колькасці, а па працэнта – папяровая (у сакавіку) і будаўнічых матэрыялаў (у чэрвені).

Нягледзячы на тое, што з 1 кастрычніка 1927 г. да 1 красавіка 1928 г. было разбраніравана 230 пераросткаў, іх колькасць заставалася даволі значнай (на 1 красавіка 1928 г. – 300 чалавек). Тэмп разбраніравання адставаў ад ліку зноў прынятых па броні. Так, замест 230 разбраніраваных было залічана 390 падлеткаў [5, л. 66].

Увогуле, з аднаго боку, нормы броні падлеткаў па ўсіх галінах прамысловасці поўнасцю не былі запоўнены, а з другога – з-за высокіх нормаў броні падлеткаў не было магчымасці іх разбраніравання і пакідання на працы ў штаце прадпрыемстваў [5, л. 131]. Такое становішча сведчыць аб адсутнасці ўвязкі працэнта броні з рэальнымі патрэбамі і магчымасцямі прамысловых прадпрыемстваў, што і прывяло да росту колькасці пераросткаў сярод падлеткаў на броні.

Агульны лік падлеткаў на броні (разам з пераросткамі) у прамысловасці ВСНГ БССР на 1 красавіка 1928 г. складаў 1626 асоб (6,3 % ад усіх рабочых). Пры гэтым на кваліфікаванай працы па асноўных прафесіях выкарыстоўваліся толькі 63 % падлеткаў, 9 % з іх выкарыстоўваліся ў рамонтных і падсобных цэхах, 28 % – на некваліфікаванай працы і без ніякага навучання [5, л. 65]. Галоўныя прычыны такога становішча – таксама няправільнае размеркаванне броні па асобных прадпрыемствах, неадпаведнасць яе норм фактычным патрэбам і прапускной здольнасці прамысловасці рэспублікі.

У сувязі з гэтым ЦК ЛКСМБ сумесна з ВСНГ БССР і Народным камісарыятам працы (НКП) рэспублікі выдаў спецыяльную пастанову аб скарачэнні існуючых норм броні падлеткаў у прамысловасці на 30 % (па БССР сярэдняя норма броні скарацілася з 8,2 % да 5,8 %). Але гэта скарачэнне прадугледжвалася за кошт пераводу пераросткаў у штаты і натуральнай убылі рабочай сілы ў прамысловасці [6, л. 99].

Акрамя таго, ЦВК СССР і СНК СССР 1 жніўня 1928 г. быў прыняты новы закон аб мінімальнай норме броні падлеткаў, які ў тым ліку дапасаваў яе нормы да рэальных патрэб і прапускной здольнасці прамысловасці, пры гэтым падлеткі на броні павінны былі абавязкова ахоплівацца арганізаванымі формамі навучання [5, л. 65–66].

У выніку ў прамысловасці БССР адбылося зніжэнне колькасці падлеткаў, што тлумачылася новым законам аб нормах броні, якія сталі значна ніжэй ранейшых [5, л. 60–61].

Разам з тым нормы працоўнага часу ў адносінах 30 % падлеткаў (асабліва ў саматужных прадпрыемствах) не вытрымліваліся, да 35 % падлеткаў выкарыстоўваліся на шкодных і начных працах (асабліва ў шкляной прамысловасці) [6, л. 106].

Аднак, нягледзячы на хібы, у цэлым праца камсамольскіх і прафсаюзных арганізацый па абароне інтарэсаў рабочай моладзі палепшылася [6, л. 96].

У выніку юныя рабочыя больш упэўнена адчувалі сябе ў прамысловай вытворчасці. Павялічылася іх зарплата, своєчасова адбываўся перавод юнакоў і дзяўчат у вышэйшыя разрады [9, л. 1]. Росту заробкаў рабочага юнацтва спрыяў рост яго кваліфікацыі, а таксама дзяржаўная палітыка па павышэнні зарплат нізкааплатных груп працоўных на прадпрыемствах. Але заробак маладых асоб, якія працавалі ў саматужнікаў, заставаўся нізкім [5, л. 135].

Узрасла працоўная дысцыпліна рабочай моладзі, павялічыўся яе ўдзел у правядзенні вытворчых конкурсаў, канферэнцый, барацьбе за рэжым эканоміі і паляпшэнне тэхналагічных працэсаў, павелічэнне вытворчасці працы, супраць прагулаў, разгільдзяства, брака і г. д. [3, л. 1].

Сярод асобных груп юных рабочых меліся і адмоўныя з'явы: недастатковая зацікаўленасць у працы прадпрыемстваў, неразуменне і процідзеянне рацыяналізацыі вытворчасці, слабая працоўная дысцыпліна. Гэта было характэрна ў большай ступені для юнакоў і дзяўчат, якія нядаўна ўліліся ў прамысловую вытворчасць з вёсак і мястэчак. Таксама меўся шэраг фактаў незабеспячэння тэхнічнай бяспекі рабочага юнацтва, працы падлеткаў у начны час і на шкодных рабо тах, нявыдачы ім спецадзення і г. д. [7, л. 1–2; 8, л. 14; 10, л. 31].

Маладыя рабочыя яшчэ слаба ўдзельнічалі ў вытворчых нарадах і працы вытворчых камісій на прадпрыемствах [5, л. 144–145].

Акрамя таго, часта адзначалася недастатковая ўвага асобных гаспадарчых органаў да вылучаемых самой рабочай моладдзю і нават ЛКСМБ зладзённых пытанняў [5, л. 153]. Слаба рэгулявалася праца юных рабочых у парадку звычайнага найму ў сувязі з пашырэннем прадпрыемстваў і пераходам іх на 7-гадзінны працоўны дзень [8, л. 85]. Усё гэта сведчыць як аб хібах у працы камсамола і прафсаюзаў з гаспадарчымі органамі, так і аб другараднасці маладзёжных праблем для апошніх.

Сярод іншага ЛКСМБ імкнуўся да актыўнага ўдзелу ў забеспячэнні прамысловасці неабходнай сыравінай, але не заўсёды паспяхова. Так, у кастрычніку 1928 г. саюз абвясціў месячнік збору жалезнага лому для металургіі, але толькі невялікая частка вытворчых камсамольскіх ячэек арганізавала збор лому на прадпрыемствах [11, л. 110, 129], што можна патлумачыць як слабым кантролем кіраўніцтва камсамола рэспублікі за ходам месячніка, так і загрузанасцю ячэек іншымі надзённымі справамі.

У 1929 г. у БССР налічвалася 50 тыс. рабочых юнакоў і дзяўчын [12, л. 129], у тым ліку 3144 падлеткі, з якіх 1311 дзяўчат (41,7 %) [6, л. 89]. Як бачым, у параўнанні з мінулым годам колькасць падлеткаў у прамысловасці вырасла амаль у 2 разы, а колькасць дзяўчын нават больш чым у 2 разы, але іх працэнт у адносінах да ўсіх падлеткаў у прамысловасці знізіўся. Гэта сведчыць пра больш актыўнае прыцягненне ў прамысловасць падлеткаў-хлопцаў, што можна патлумачыць прыярытэтным развіццём галін, дзе мала выкарыстоўвалася жаночая праца.

Увогуле ўзрос працэнт броні падлеткаў у металаапрацоўчай галіне з 5,4 % на 1 кастрычніка 1928 г. да 6 % на пачатак 1929 г., у папяровай – з 1,8 да 5,5 %, у швейнай – з 4,6 да 5,6 %, дрэваапрацоўчай – з 3,9 да 4,5 %, гарбарнай – з 1,8 да 3,5 %. Толькі ў шкляной галіне працэнт броні скараціўся з 9,4 да 4,2 %, але з абавязковай умовай замацавання ўсіх падлеткаў у вытворчасці. Аднак павелічэнне броні падлеткаў у папяровай і дрэваапрацоўчай галінах было адхілена ў арбітражным парадку, што сведчыць пра паспяховае і абгрунтаванае супрацьдзеянне гаспадарнікаў яе штучнаму росту. Пры гэтым амаль ва ўсіх працоўных дагаворах (за выключэннем металаапрацоўчай і часткова шкляной галін) былі выразна адзначаны пункты аб замацаванні працуючых падлеткаў у вытворчасці і недапушчэнні іх звальнення [12, л. 34].

Вырасла таксама колькасць юнацтва ў саматужнай прамысловасці рэспублікі, дзе захоўвалася 11,2 % броні для падлеткаў [13, л. 12]. Але ЛКСМБ па-ранейшаму недастатковую ўвагу надаваў працы ў саматужнай прамысловасці [4, л. 70], што можна патлумачыць прыярытэтам індустрыялізацыі.

Камсамол БССР актыўна ўдзельнічаў у будаўніцтве новых заводаў і фабрык, падрыхтоўцы кадраў для іх. Сярод маладых рабочых камсамольцы складалі 40 % [14, с. 50–51; 15, с. 62–64; 16, л. 308]. Аднак гэта менш на 22,5 % у параўнанні з пачаткам 1928 г., што сведчыць пра значны прыток у прамысловасць рэспублікі несаюзнай моладзі.

Пры гэтым павялічылася практычная роля ЛКСМБ, асабліва яго вытворчых арганізацый, у разгортванні сацыялістычнага спаборніцтва і развіцці прамысловасці, камсамольскімі арганізацыямі з гэтай мэтай быў праведзены прамысловы паход [17, л. 95; 18, л. 63; 19, с. 68].

Камсамольцы БССР пачалі ствараць групы вытворчых патрулёў, якія актыўна сачылі за якасцю працы машыннага абсталявання і выпускаемай прадукцыі, выяўлялі непаладкі на вытворчасці. Члены камсамола рэспублікі паказвалі прыклады высокай вытворчасці працы, уносілі рацыяналізатарскія прапановы, нават стваралі цэлыя рацыяналізатарскія групы, а таксама камсамольска-маладзёжныя брыгады на рашаючых участках вытворчасці ці ў адстаючых цэхах [20, с. 165–166].

На асобных прамысловых прадпрыемствах Мінска і Віцебска юныя рабочыя ініцыявалі пераход ад ударных брыгад да ўдарных цэхаў, а ў Віцебску – нават пачынанні па пераходзе ад брыгад да камун, у рамках якіх прадугледжвалася супольнае карыстанне інструментамі, атрыманне зарплаты і яе расходванне. Але камсамольскія ячэйкі яшчэ слаба кіравалі юнацкімі ўдарнымі брыгадамі, з-за чаго ў шэрагу месяцаў апошнія з цягам часу распаліся [21, л. 9–10]. Такое становішча сведчыць як аб наяўнасці вялікай ініцыятыўнасці рабочых юнакоў і дзяўчын у справе развіцця ўдарніцтва, так і аб негатаўнасці камсамола БССР да арганізацыйнай падтрымкі гэтага ўздыму.

Увогуле ў значнай частцы ЛКСМБ яшчэ не пераключыўся ў бок актыўнага ўдзелу ў штодзённым жыцці прамысловасці [6, л. 85]. Як рабочае юнацтва, так і камсамольцы рэспублікі паранейшаму яшчэ не разумелі ўсёй сутнасці сацыялістычнай рацыяналізацыі і індустрыялізацыі, што сведчыць пра дрэнна арганізаваную адпаведную растлумачальную працу, у першую чаргу з боку камсамольскага кіраўніцтва. Таму ў маладзёжным асяроддзі адзначаліся, з аднаго боку, вузка-цэхавыя настроі, хвастызм, а з другога – рвацтва пад выглядам брыгад сацыялістычнага спаборніцтва [12, л. 138].

Да таго ж камсамолу БССР даводзілася перанакіроўваць сваіх членаў на вырашэнне разнастайных складаных пытанняў. Так, у 1929 г. ЦК ЛКСМБ правёў мабілізацыю 150 камсамольцаў-рабочых у калгасы і 10 тыс. членаў саюза на лесанарыхтоўку: Мінск – 1900, Віцебск – 1800, Гомель – 1800, Бабруйск – 1500, Магілёў – 1500, Мазыр – 800, Полацк – 700 [22, л. 62]. Такія мабілізацыі не заўсёды праходзілі гладка. Напрыклад, на лесанарыхтоўцы 130 камсамольцаў запатрабавалі аплаты па 5 руб. у дзень, за што былі вернуты назад [23, л. 166].

У студзені 1930 г. рабочых ва ўзросце ад 14 да 23 гадоў у БССР налічвалася 14375 чалавек (32,1% ад усіх рабочых). З іх 53,3 % складалі асобы ва ўзросце 20–22 гадоў, 50,3 % – хлопцы (пры гэтым сярод 18–19-гадовых дзяўчыны складалі 53,2 %), 38,5 % – камсамольцы. Прычым юнакі былі ахоплены камсамолам на 46,1 %, а дзяўчаты – на 30,8 %. Найбольш саюзам былі ахоплены 18–19-гадовыя хлопцы і дзяўчыны да 18 гадоў, а найменш – юнакі да 18 гадоў і 20–22-гадовыя дзяўчыны [24, л. 29]. Як бачым, маладыя рабочыя рэспублікі ў гэты час пераважна з’яўляліся 20–22-гадовымі асобамі. Колькасць рабочых юнакоў і дзяўчат была амаль аднолькавая (з зусім мізэрнай перавагай хлопцаў). Камсамол жа ахопліваў ужо нават менш 40 % рабочай моладзі.

Па сацыяльным паходжанні юныя рабочыя БССР размеркаваліся наступным чынам: 57,6 % – выхадцаў з рабочых, 8,2 % – са служачых, 15,9 % – з сялян, 11,8 % – з саматужнікаў, 1 % – з гандляроў і 0,5 % – з іншых (сацыяльнае паходжанне 4 % не вядома). Некваліфікаванае і малакваліфікаванае рабочае юнацтва складала 88 %. Сярод рабочых юнакоў налічвалася толькі 116 высокакваліфікаваных, 881 кваліфікаваны, 2391 малакваліфікаваны, 3838 некваліфікаваных, а сярод рабочых дзяўчат – толькі 6 высокакваліфікаваных, 423 кваліфікаваныя, 1854 малакваліфікаваныя, 4866 некваліфікаваных. Сярод высокакваліфікаваных рабочых маладыя асобы складалі 5,5 %, сярод кваліфікаваных – 17 %, малакваліфікаваных – 29 %, некваліфікаваных – 40 %. І гэта пры высокім вытворчым стажы рабочай моладзі. На яе кваліфікацыю непасрэдна ўплывала бягучасць кадраў. Найбольш кваліфікаваныя юныя рабочыя працавалі ў наступных галінах: абутковая – 11,3 %, адзення і прадметаў туалету – 10,9 %. Найменш кваліфікаваная моладзь

працавала ў металаапрацоўчай галіне: 0,6 % ад высокакваліфікаваных і 6 % ад кваліфікаваных рабочых [6, л. 78–79]. Такое дрэннае становішча з кваліфікацыяй рабочага юнацтва сведчыць, што ні дзяржаўныя органы, ні кіраўніцтва прадпрыемстваў, ні ЛКСМБ, ні прафсаюзы не надавалі дастатковай увагі гэтаму пытанню.

У 1930 г. асноўная маса маладых рабочых рэспублікі канцэнтравалася ў наступных галінах прамысловасці: хімічная – 2330, шкляная – 1858, дрэваапрацоўчая – 1838, металаапрацоўчая – 1210, швейная – 1169, тэкстыльная – 987, панчошна-трыкатажная – 983, харчовая – 961 чалавек. У гэтых галінах было занята 78,9 % рабочай моладзі. У працэнтных адносінах да ўсіх рабочых найбольш юных асоб налічвалася ў панчошна-трыкатажнай (59,3 %), тарфяной (52,4 %), шкляной (47,1 %) і хімічнай (40,9 %) галінах. Па нацыянальным складзе рабочыя юнакі і дзяўчаты з’яўляліся пераважна беларусамі і яўрэямі. Беларускае юнацтва пераважала ў керамічнай, шкляной, хімічнай, дрэваапрацоўчай, папяровай, тэкстыльнай і тарфяной галінах, а маладыя яўрэі – у галіне апрацоўкі матэрыялаў жывёльнага паходжання, металаапрацоўчай, гарбарна-футравай, харчовай, швейнай, абутковай, панчошна-трыкатажнай і паліграфічнай. Беларуская моладзь у адрозненне ад яўрэйскай пераважна мела нізкую кваліфікацыю. Да таго ж недастаткова выконвалася дырэктыва кампартыі аб уцягненні юных яўрэяў у тыя галіны прамысловасці, у якія яны ў часы Расійскай імперыі доступу не мелі [6, л. 74–77, 118].

Пры гэтым юнакі ў пераважнай большасці працавалі ў металаапрацоўчай, керамічнай, дрэваапрацоўчай, гарбарна-футравай і абутковай галінах, большасць у шкляной, паліграфічнай, папяровай і харчовай галінах, а дзяўчаты ў пераважнай большасці працавалі ў хімічнай, тэкстыльнай і панчошна-трыкатажнай галінах, большасць – у галіне апрацоўкі матэрыялаў жывёльнага паходжання, швейнай і тарфяной [6, л. 75, 119].

У выніку хуткага росту прамысловасці БССР імкліва павялічвалася ўдзельная вага ў ёй маладых рабочых ва ўзросце да 30 гадоў, якія напрыканцы 1930 г. складалі 62,5 % ад усіх прамысловых рабочых. Рабочых ва ўзросце да 22 гадоў у буйной прамысловасці рэспублікі налічвалася 43,3 тыс. У большасці гэта былі юнакі і дзяўчаты, якія скончылі сямігодку, атрымалі прафесійную адукацыю ў школах ФЗН і прафтэхшколах, а таксама ў працэсе працы на вытворчасці ў парадку брыгаднага і індывідуальнага вучаніцтва. Многія з іх сталі наватарамі і ўдарнікамі вытворчасці, як, напрыклад, работніца Віцебскай фабрыкі “КІМ”, выхаванка дзіцячага дома А. Норкіна, якая хутка стала ўдарніцай, а праз пэўны час была абрана дэлегатка на VI Сусветны кангрэс Камуністычнага інтэрнацыянала моладзі ў 1935 г. і дэпутатам Вярхоўнага Савета БССР [25, с. 265–266].

У пачатку 1930 г. камсамол БССР накіраваў яшчэ 2 тыс. сваіх членаў на лесанарыхтоўкі. Але з-за непадрыхтаванасці да прыёму рабочай сілы трэста “Лесбел” у шэрагу месцаў мабілізаваныя апынуліся ў дрэнных умовах (не было вопраткі, цёплых памяшканняў, хлеба, інструменту і г. д.) [26, л. 7]. Таму, напрыклад, у Віцебскай акрузе менш паловы з мабілізаваных на лесанарыхтоўкі камсамольцаў з’явіліся на працу, а сярод тых, хто з’явіўся, назіраліся выпадкі крадзяжу харчоў і інвентару, дэзерцірства, п’янства і абібоцтва. Так, адзін камсамалец у Высачанскім раёне заявіў, што ён не прыгонны і не збіраецца працаваць, за што быў арыштаваны. У Суражскім раёне 32 камсамольцы выкінулі камсамольскія білеты і псавалі лес, выконваючы толькі 0,3 % нормы, але патрабавалі поўнай нормы абслугоўвання. У Сенненскім раёне камсамольцы заяўлялі, што будуць рабіць не па нормах – столькі, колькі змогуць, а без аплаты ўвогуле не жадалі працаваць [27, л. 12].

У выніку ЛКСМБ сталі абвінавачваць у слабым удзеле ў лесанарыхтоўках [17, л. 110]. Таму згодна з пастановай Бюро ЦК камсамола рэспублікі ад 29 кастрычніка 1930 г. на сталую працу ў леспрамгасы была мабілізавана яшчэ 1 тыс. камсамольцаў з ліку лепшых ідэалагічна вытрыманых членаў вясковых ячэек [28, л. 208].

У снежні 1930 г. ЦК ЛКСМБ абвясціў чарговую мабілізацыю 1 тыс. камсамольцаў на работу ў лясную гаспадарку, але мабілізацыйная развёрстка не была выканана [26, л. 379–380; 28, л. 18], што можна патлумачыць незадаволенасцю ў правядзенні палітыкі масавай калектывізацыі. Толькі ў пачатку 1931 г. у лясную прамысловасць былі нарэшце мабілізаваны члены саюза ў колькасці 1 тыс. чалавек [30, л. 118].

Камсамольцы БССР былі мабілізаваны і на працу ў прамысловасць іншых рэгіёнаў СССР [31, л. 73]. Так, у сакавіку 1930 г. камсамол рэспублікі, ЦК якога меў прадстаўнікоў у трактар-цэнтры [32, л. 27–28], абавязаўся паслаць на будаўніцтва трактарнага завода ў Харкаў 1200 маладых жыхароў БССР (Мінск – 175, Бабруйск – 150, Віцебск – 150, Гомель – 150, Магілёў – 150, Мазыр – 150, Орша – 150, Полацк – 125). З іх павінна было быць 70 % камсамольцаў, 10 % кіруючага камсамольскага актыву, 30 % дзяўчын і 50 % яўрэяў. Некаторыя камсамольскія АК нават перавыканалі вызначаныя працэнтныя прапорцыі развёрсткі. У выніку сярод мабілізаваных былі 415 (34,6 %) дзяўчат, 643 (53,6 %) яўрэі, 849 (70,8 %) камсамольцаў, 121 (10,1 %) камсамольскі актывіст, 200 батракоў, 300 беспрацоўных, 700 чорнарабочых [26, л. 62; 28, л. 35, 41]. Як бачым, у адрозненне ад шэрагу іншых мабілізацый гэта была паспяхова выканана, што сведчыць аб імкненні юнацтва рэспублікі да ўдзелу ў індустрыяльным будаўніцтве ў Савецкай Украіне.

Магчыма таму, у адпаведнасці з дырэктывай ЦК ВЛКСМ, ЦК ЛКСМБ 7 верасня 1930 г. пастанавіў мабілізаваць для працы ў каменна-вугальных шахтах Данбаса 2 тыс. камсамольцаў [28, л. 170; 33, л. 101].

Пры гэтым мабілізаваным кампенсавалася грашыма праезд у цвёрдым вагоне і правоз багажу. За 3 дні адпраўкі да пачатку працы ім штодзень выплачвалася 2 руб. 50 кап. сутачных, за навучанне на забойшчыка – 2 руб. 50 кап. у дзень, а на мацавальшчыка, бурыльшчыка і праходчыка – 2 руб. 35 кап. Кваліфікаваныя рабочыя пасля навучання і некваліфікаваныя рабочыя з першага дня працы атрымлівалі заробак у адпаведнасці з калектыўнымі дагаворамі. Праз тыдзень пасля прыбыцця кожнаму мабілізаванаму выдавалася 30 руб. авансу за кошт яго заробку, з умовай пагашэння на працягу 6 месяцаў. Мабілізаваныя павінны былі прапрацаваць у прызначаных шахтах не менш 6 месяцаў, а пры ўмове павышэння кваліфікацыі – не менш года. Калі гэтага не адбывалася па віне мабілізаванага ці ён звальняўся, адміністрацыя мела права спагнаць з яго кошт праезду і сутачныя. Калі на працягу года выконваліся ўстаноўленыя выходы і нормы выпрацоўкі, то мабілізаваны атрымліваў бязвыплатна аднаразовую дапамогу ў памеры сярэдняй 12-дзённай зарплаты. Кожны мабілізаваны пасля пачатку працы мог дамовіцца з адміністрацыяй прадпрыемства аб пераездзе сваёй сям’і да месца яго работы (выдаткі на пераезд, але не больш кошту 2 білетаў і правозу 80 кг багажу, аплачвала прадпрыемства, як і прадастаўляла жылое памяшканне ў тэрмін не больш года з дня працаўладкавання мабілізаванага) [31, л. 71].

Аднак, нягледзячы на такія ўмовы, шэраг РК ЛКСМБ недавыканалі развёрстку ці зусім яе праігнаравалі і ў Данбас напрыканцы верасня і ў пачатку кастрычніка 1930 г. былі накіраваны двума эшалонамі толькі 1615 камсамольцаў [17, л. 101]. Да таго ж НКП БССР несвоечасова забяспечыў камсамольскія эшалоны неабходнымі сродкамі, а Народны камісарыят гандлю рэспублікі – патрэбнымі рэчамі. Акрамя таго, некаторыя РК ЛКСМБ мабілізавалі камсамольцаў без неабходнай растлумачальнай работы і медагляду. Таму меліся выпадкі дэзерцірства з боку асобных мабілізаваных, але толькі ўсяго больш за 10 з іх вярнуліся ў БССР [26, л. 273–274, 290; 34, л. 24]. Гэта сведчыць пра меншую папулярнасць сярод камсамольцаў рэспублікі працы на шахтах Данбаса ў адрозненне ад будаўніцтва трактарнага завода ў Харкаве.

У красавіку 1930 г. ЛКСМБ вымушаны быў весці барацьбу супраць спроб ліквідацыі броні [26, л. 178]. І гэта нягледзячы на тое, што яе існуючыя нормы не задавальнялі патрэбы прамысловасці ў папаўненні кваліфікаванай рабочай сілай і не паслаблялі падлеткавага беспрацоўя, паколькі былі разлічаны толькі на папаўненне натуральнага змяншэння, а не на пашырэнне і будаўніцтва прадпрыемстваў [28, л. 62]. Гэта сведчыць пра незацікаўленасць прамысловых прадпрыемстваў у падлетках на броні і жаданне прыцягнуць на іх месцы рабочых старэйшых узростаў.

Да таго ж у БССР існаваў значны разрыў у аплаце працы падлеткаў і дарослых рабочых, бо асобныя гаспадарнікі разглядалі падлеткаў як танную падсобную рабсілу [28, л. 61, 65].

З 10 верасня 1930 г. камсамол рэспублікі стаў шэфам будаўніцтва фабрыкі «Магілёўвалакнобуд». Але ў пачатку кастрычніка саюзу так і не ўдалося мабілізаваць на яе будаўніцтва запланаваных 200 кваліфікаваных камсамольцаў. Тым не менш мабілізаваныя камсамольцы аказалі значную дапамогу ў пуску фабрыкі раней запланаванага тэрміну, нягледзячы на адсутнасць неабходных умоў працы і пражывання, асобныя выпадкі дэзерцірства і рвацтва [26, л. 259, 275–276, 344].

Аднак шэраг кампаній ЛКСМБ па падтрымцы айчыннай прамысловасці пацярпелі няўдачу. Так, у снежні 1930 г. нездавальняюча прайшла дэкада збору камсамолам БССР металалому. Акрамя таго, газета саюза «Чырвоная змена» не прыняла належных захадаў для актывізацыі грамадскай думкі вакол ініцыятывы камсамольцаў завода «Большэвік», якія 27 снежня 1930 г. пачалі збор сродкаў на пабудову самалёта імя Х з'езда ЛКСМБ [26, л. 355, 394–395]. Не была выканана дырэктыва ЦК камсамола рэспублікі аб накіраванні буксірнай брыгады з 18 камсамольскіх актывістаў на адстаючыя прадпрыемствы [32, л. 27, 29]. Гарадоцкі, Камарынскі, Клімавіцкі, Клічаўскі, Лёзненскі, Лоеўскі, Мсціслаўскі, Петрыкаўскі, Рэчыцкі, Рагачоўскі, Сенненскі, Уваравіцкі, Чаўскі, Чэрыкаўскі, Шклоўскі камсамольскія РК не выканалі рашэнняў ЦК ЛКСМБ аб мабілізацыі 1 тыс. камсамольцаў на працу ў Данбас [35, л. 49–50, 91, 97; 36, л. 255].

Пры гэтым у прамысловасці БССР 84 % юных рабочых удзельнічалі ў сацыялістычным спаборніцтве. На многіх заводах і фабрыках усе камсамольцы сталі ўдарнікамі. У Мінску на заводзе «Энергія» і фабрыцы «Чырвоны кастрычнік» яны нават абавязаліся да канца пяцігодкі датэрмінова выканаць асабістыя пяцігодкі. Тон у гэтай справе задаваў камсамольскі актывіст, токар завода «Энергія» М. Казакевіч, які выконваў дзённыя нормы на 140–150 % [20, с. 166–167; 25, с. 210–211].

Разам з тым у Слуцку адзначаліся факты забастовак рабочай моладзі [17, л. 55]. Аднак, нягледзячы на ўсе хібы, сацыялістычнае спаборніцтва, пачатае па ініцыятыве камсамола, шырока разгарнулася на ўсіх фабрыках і заводах рэспублікі, вырасла ў масавы рух, накіраваны на выкананне пяцігодкі ў 4 гады. Гераічную працу камсамольцаў і моладзі БССР, іх шырокі ўдзел у сацыялістычным спаборніцтве адзначыў Х з'езд ЛКСМБ, які адбыўся ў студзені 1931 г. Бюро ЦК саюза сістэматычна заслухоўвала справаздачы камсамольскіх арганізацый аб развіцці сацыялістычнага спаборніцтва. На 240 прамысловых прадпрыемствах БССР у 1930 г. з 8744 камсамольцаў-рабочых 7380 (83 %) з'яўляліся ўдарнікамі. Увогуле працэнт ударнікаў сярод рабочага юнацтва рэспублікі быў вышэй за працэнт ударнікаў сярод усіх яе рабочых. Такому становішчу спрыяла і тое, што з красавіка 1931 г. арганізацыі КП(б)Б аказвалі штодзённую дапамогу камсамольскім ударным брыгадам, падтрымлівалі ініцыятыву камсамольскіх ячэек і асобных камсамольцаў. З гэтага часу пераходным сцягам ЦК ЛКСМБ пачалі ўзнагароджваць лепшыя ў справе разгортвання сацыялістычнага спаборніцтва прадпрыемствы [14, с. 53; 19, с. 135; 37, с. 193; 38, с. 92, 97, 99, 151].

Камсамольцы рэспублікі таксама ўдзельнічалі ў руху за паляпшэнне якасці прадукцыі [39, с. 178]. Працягвалася мабілізацыя камсамольцаў БССР на будаўніцтва індустрыяльных гігантаў у іншых савецкіх рэспубліках. Так, у 1931 г. на Уралмашынабуд былі мабілізаваны 100 камсамольцаў з БССР [32, л. 121].

ЛКСМБ таксама працягваў арганізоўваць збор металалому. Але, нягледзячы на значнае павелічэнне камсамольцамі рэспублікі адгрузкі лому металургічным заводам, большасць мясцовых арганізацый саюза не здолелі перавесці дасягнутыя поспехі ў сістэматычную работу. У выніку ў студзені 1931 г. план па забеспячэнні ломам металургічных заводаў быў не выкананы па чорных металах на 40 %, а па каляровых – на 58 %. У жніўні 1931 г. план збору металалому быў выкананы камсамолам БССР толькі на 12 %, асабліва слаба спрацавалі ў гэтым кірунку камсамольскія РК і ГК у Бабруйску, Віцебску і Магілёве [32, л. 23; 36, л. 226].

У жніўні 1931 г. ЛКСМБ уключыўся ў рэалізацыю плана трэста «Лесбел» па экспарце лесу. Аднак РК і ГК саюза нездавальняюча разгарнулі гэту справу, паколькі недаацанілі ўсёй важнасці выканання лесаэкспартнага плана. У кастрычніку – лістападзе для ўмацавання працы на лесанарыхтоўках былі мабілізаваны 1500 камсамольцаў, а ў снежні праведзена лясная камсамольская эстафета. У адпаведнасці з даручэннем сакратарыята ЦК камсамола рэспублікі быў нават арганізаваны камсамольскі леспрамгас [35, л. 200; 40, л. 25, 56, 112; 41, л. 45].

У 1930–1931 гг. ЛКСМБ вёў працу і па выкананні планавых заданняў торфаздабычы. Моладзь складала 60–70 % рабочых на торфанарыхтоўках. Але ў 1930 г. торфаплан саюзам не быў выкананы і ў 1931 г. праца камсамольскіх арганізацый таксама не была перабудавана належным чынам для выканання торфаплана, асабліва ў Быхаўскім, Клічаўскім і Смалявіцкім раёнах. Замест 1 тыс. на торфазаводы былі мабілізаваны толькі 298 камсамольцаў, паколькі большасць РК камсамола БССР халатна аднесліся да выканання рашэнняў аб мабілізацыі. ЦК ЛКСМБ

расцаніў гэта як ігнараванне і сабатаж сваіх рашэнняў. У выніку былі зняты некаторыя сакратары РК саюза і іх намеснікі. Была абвешчана мабілізацыя на торфараспрацоўкі яшчэ 1 тыс. камсамольцаў (500 з вёсак і 500 з гарадоў). Аднак Бабруйскі, Буда-Кашалёўскі, Веткаўскі, Віцебскі, Жлобінскі, Клімавіцкі, Крупскі, Мінскі, Мсціслаўскі, Уваравіцкі РК камсамола недавыканалі, а Лёзненскі і Пухавіцкі РК зусім не выканалі развёрстку па мабілізацыі камсамольцаў на торфазаводы.

Актыўную ролю ў справе мабілізацыі камсамольцаў і юнацтва рэспублікі на вырашэнне праблемы торфаздабычы адыграла «Чырвоная зьмена». Спачатку яе абвінавачвалі ў слабым асвятленні жыцця торфараспрацоўшчыкаў, але паступова яна разгарнула агітацыю за развіццё торфаздабычы. Па ініцыятыве «Чырвонай зьмены» і «Комсомольской правды» ажыццяўленне лозунга «Ператварыць БССР у тарфяны Данбас» было ўзята на ўсесаюзны кантроль. Таксама была падтрымана ініцыятыва «Чырвонай зьмены» аб выпуску спецыяльнай унутрырэспубліканскай пазыкі ў падтрымку ператварэння БССР у «тарфяны Данбас». Аднак сацыялістычнае спаборніцтва і ўдарніцтва не сталі дасягненнямі большасці камсамольскіх арганізацый торфазаводаў. Там адзначалася зусім нізкая вытворчасць працы брыгады (62,2 %) і аднаго рабочага (65,2 %). Нягледзячы на ўсе захады, сезонны план здабычы торфу ЛКСМБ быў выкананы толькі на 55 % з-за, галоўным чынам, несвоечасовай падрыхтоўкі балот, позняга атрымання машынага абсталявання, няпоўнага выкарыстання і загрузкі машын, слабай арганізацыі працы і культурна-масавай работы на месцах, распылення кіраўніцтва, ураўнілаўкі, абязлічкі і адсутнасці ў большасці месцаў гаспадарчага разліку, наяўнасці побытавых праблем (жылыя памяшканні для рабочых не ацяпляліся, адсутнічала забеспячэнне вопраткай, абуткам, пасцельнымі прыналежнасцямі, дрэнным было харчаванне) [32, л. 124; 35, л. 28; 41, л. 20–21, 23–27; 42, л. 244, 257, 265; 43, л. 120–121, 135–136, 178, 200]. Як бачым, нават жорсткія захады кіраўніцтва ЦК камсамола рэспублікі не дапамагалі наладзіць унутры саюза справу торфаздабычы належным чынам, што сведчыць пра крызіс унутры ЛКСМБ.

Але, нягледзячы на ўсе цяжкасці і складанасці, у 1928–1932 гг. каля 10 тыс. камсамольцаў БССР былі накіраваны на працу ў лясную прамысловасць, а больш за 2 тыс. – на торфараспрацоўкі [44, с. 24].

У 1932 г. камсамол рэспублікі ўзяў шэфства над яе льнозаводамі. РК саюза аказвалі практычную дапамогу іх камсамольскім ячэйкам з мэтай кантролю за выкананнем дырэктыў кампартыі па развіцці льноперапрацоўкі. Але ход будаўніцтва і працы льнозаводаў слаба асвятляўся ў камсамольскім друку [45, л. 326–327].

З-за ігнаравання гаспадарчымі і камсамольскімі арганізацыямі на месцах і ў 1932 г. рашэнні V Пленума ЦК ЛКСМБ аб удзеле ў торфаздабычы не былі выкананы [46, л. 150]. Пераважная большасць арганізацый камсамола рэспублікі незадавальняюча ўдзельнічалі ў гэтай справе. Балоты былі падрыхтаваны да эксплуатацыі няпоўна і несвоечасова, кепска рамантавалася тэхніка, незадавальняюча была арганізавана праца, дрэннымі былі матэрыяльна-бытавыя ўмовы (недахоп жылплошчы, кепскія харчаванне і праца кааперацыі, антысанітарыя ў бараках, вельмі слабая культурна-масавая праца), што выклікала вялікую цяжучку кадраў. РК і ГК саюза не здолелі ажыццявіць апэратыўнае кіраўніцтва і дапамогу ячэйкам у арганізацыі торфаздабычы, мабілізаваць усе сілы камсамольцаў і юных рабочых на выкананне яе планаў [47, л. 105–106].

Разам з тым у 1932 г. 90 % камсамольцаў, якія працавалі ў прамысловасці БССР, былі ахоплены сацыялістычным спаборніцтвам, былі створаны 375 камсамольска-маладзёжных брыгад (многія з іх сталі ўдарнымі), якія паказвалі ўзоры выканання прамфінплана, арганізоўвалі з мэтай яго выканання масавыя вытворчыя паходы [38, с. 107–108, 141, 143–144, 146–147].

Працягвала расці (пераважна за кошт сельскіх юнакоў і дзяўчат) удзельная вага маладых рабочых у прамысловасці БССР. К канцу 1932 г. яны складалі 62,5 % рабочых рэспублікі, пры гэтым пераважала моладзь ва ўзросце да 23 гадоў, якая складала 40 % ад усіх рабочых, а ў буйной прамысловасці – нават 41 % (у 1929 г. – 32 %). Многія новыя прадпрыемствы («Гомсельмаш», «КІМ» і інш.) былі ў асноўным укамплектаваны юнацтвам [15, с. 70; 20, с. 160–161; 25, с. 266; 37, с. 203].

Юнакі і дзяўчаты актыўна вывучалі тэхніку, асвойвалі вытворчыя працэсы, удзельнічалі ў грамадскім жыцці прамысловых прадпрыемстваў, хутка пераймалі працоўны вопыт старэйшых пакаленняў рабочых [2, с. 522].

Так, пераможцам сацыялістычнага спаборніцтва ў 1932 г. стала ўдарная камсамольска-маладзёжная брыгада Н. Асташкі з Віцебскай швейнай фабрыкі «Сцяг індустрыялізацыі». Брыгада дамаглася лепшых паказчыкаў не толькі па БССР, але і сярод рабочых швейнай прамысловасці ўсяго СССР. У 1933 г. Н. Асташка першай з членаў ЛКСМБ была ўзнагароджана ордэнам Леніна [20, с. 169].

Пасля некаторага спаду ў 1929 г. паступова расла колькасць падлеткаў на броні ў прамысловасці ВСНГ рэспублікі і ў 1931 г. перавысіла ўзровень 1928 г. Так, на пачатак каляндарнага года іх налічвалася ў 1928 г. – 1876, 1929 г. – 1606, 1930 г. – 1690, 1931 г. – 2130, 1932 г. – 2679, у 1933 г. – 3075 чалавек [5, л. 28; 31, л. 43].

У 1933 г. на буйных прамысловых прадпрыемствах БССР сярод маладых рабочых пераважалі камсамольцы. Так, у металаапрацоўчай прамысловасці яны складалі 63 %, у папяровай – 57 %, у швейнай – 55 % [20, с. 161].

Аднак у лютым 1933 г. не было выканана рашэнне ЦК камсамола БССР аб перанакіраванні камсамольцаў на лесанарыхтоўкі з-за неаператыўнасці і неканкрэтнасці ў працы вытворча-тэхнічнага аддзела ЦК [48, л. 31, 33]. Тым не менш у красавіку ЛКСМБ прыняў выклік Кіеўскай абласной камсамольскай нарады сплаўшчыкаў лесу на барацьбу за лепшы ўдзел ва ўсесаюзным спаборніцтве сплаўшчыкаў [47, л. 67–68].

У 1934 г. камсамол рэспублікі працягваў удзельнічаць у лесасплаве. І хоць першапачаткова гэта справа была нездавальняюча арганізавана ў Бабруйскім, Барысаўскім, Бягомльскім, Бярэзінскім, Лепельскім, Мазырскім, Прапойскім, Рагачоўскім, Тураўскім, Чачэрскім РК саюза, сітуацыя хутка выправілася, дзякуючы мабілізацыі на сплаў 300 лепшых камсамольцаў-ударнікаў, з іх 100 нават замацаваліся там на сталую працу. У выніку трэст «Лесбел» выдзяліў 4 тыс. руб., а прафсаюз лесасплаўшчыкаў – 2 тыс. руб. для прэміравання РК і ячэек ЛКСМБ за лепшыя вынікі правядзення двухдэкаднага лесасплаву. Больш таго, пастановамі ЦК камсамола БССР і Беларускага рэспубліканскага камітэта саюза лесу і сплаву з 5 кастрычніка 1934 г. быў абвешчаны двухдэкаднік рэйда-праверкі падрыхтаванасці леспрамгасаў і лестрансгасаў да асенне-зімовай лесанарыхтоўкі і лесавывазкі [49, л. 87, 89, 91, 259]. Як бачым, нягледзячы на цяжасці і складанасці, ЛКСМБ працягваў надаваць значную ўвагу лесанарыхтоўкам, бо драўніна была востразапатрабаванай для прамысловага развіцця краіны.

Пад кіраўніцтвам кампартыі працягваўся актыўны ўдзел камсамола БССР у прамысловай вытворчасці [50, с. 11–12]. Камуністы і камсамольцы рэспублікі арганізавалі шэфства старэйшых рабочых над маладымі [2 с. 527; 51, л. 146].

Камсамольцы рэспублікі садзейнічалі перамяшчэнню з адміністрацыйных структур у цэхі прамысловых прадпрыемстваў значнай колькасці інжынерна-тэхнічных работнікаў [52, с. 146].

Па ініцыятыве ЛКСМБ было ўзнята пытанне аб ушчыльненні працоўнага дня ў прамысловасці, праведзены заводскія канферэнцыі і дні найвышэйшых паказчыкаў на многіх прадпрыемствах БССР [51, л. 147]. Аднак, нягледзячы на намаганні саюза, справа ўшчыльнення працоўнага дня ў прамысловасці ішла дрэнна. У 1934 г. амаль усе структуры камсамола рэспублікі павярхоўна падышлі да гэтай справы. Буйныя вытворчыя камсамольскія арганізацыі ў Бабруйску, Барысаве, Віцебску і Гомелі працу па ўшчыльненні працоўнага дня ў прамысловасці распачалі са спазненнем і праводзілі нездавальняюча. Усе ГК і РК ЛКСМБ не замацавалі праведзеную работу, не зрабілі яе сістэматычнай і штодзённай працай ячэек саюза [49, л. 325–327; 53, л. 2].

Акрамя таго, нягледзячы на забарону заканадаўствам, на льнозаводах у Горацкім, Лёзненскім, Сіроцінскім і Ушацкім раёнах выкарыстанне працы падлеткаў да 18 гадоў набыло сістэмны характар [54, л. 115], што сведчыць пра дрэнны кантроль як з боку дзяржавы, так і з боку камсамола за забеспячэннем выканання працоўнага заканадаўства ў адносінах да падлеткаў.

Разам з тым знакавай падзеяй стала праведзеная ў Мінску 29 лістапада – 1 снежня 1934 г. 1-я Усебеларуская канферэнцыя выдатнікаў Усесаюзнага таварыства за авалодванне тэхнікай у галіне цяжкай прамысловасці. Удзел у ёй прыняў першы сакратар ЦК ЛКСМБ А. Аўгустайціс, а ганаровым старшынёй канферэнцыі быў абраны І. Сталін [53, л. 1, 3, 84].

Увогуле ў 1934–1935 гг. толькі на прадпрыемствах лёгкай прамысловасці БССР з 13 900 юнакоў і дзяўчат 11 500 (83 %) паспяхова скончылі гурткі тэхнімуму і здалі тэхнічныя экзамены на «выдатна» [14, с. 62].

У 1935 г. толькі ў цэнзавай прамысловасці рэспублікі налічвалася 42 800 рабочых ва ўзросце да 23 гадоў (40 % ад усіх занятых у ёй рабочых) і 1800 маладых інжынераў і тэхнікаў (22 % ад усіх інжынерна-тэхнічных работнікаў гэтай прамысловасці). На прадпрыемствах жа Народнага камісарыята мясцовай прамысловасці БССР налічвалася 13 900 рабочых ва ўзросце да 23 гадоў (60 % ад усіх занятых рабочых). У тэкстыльнай, швейнай і трыкатажнай галінах гэты працэнт быў яшчэ вышэй [55, л. 51, 66].

На будаўніцтве буйных прамысловых прадпрыемстваў рэспублікі працавалі тысячы камсамольцаў. Значная частка авалодалі неабходнымі спецыяльнасцямі і сталі ўдарнікамі гэтых прадпрыемстваў пасля іх пуску [55, л. 8]. Увогуле сярод рабочага юнацтва БССР шырока разгарнулася сацыялістычнае спаборніцтва.

Ужо з верасня 1935 г. юныя рабочыя рэспублікі падхапілі пачын А. Стаханава. Асаблівымі дасягненнямі вызначыліся такія з іх, як А. Хаткоўскі, Н. Кавалёў, В. Новікаў, М. Новікава, В. Кузьмянкоў і Т. Падскочая, якая ўстанавіла ўсесаюзны рэкорд па вырабе панчоў. Камсамольцы былі ў авангардзе стаханаўскага руху. Аднымі з першых стаханаўцаў БССР сталі камсамолец Бабруйскага лесакаміна М. Пазнякоў, які дамогся самай высокай у краіне прадукцыйнасці працы сярод фрэзероўшчыкаў – амаль 5 нормаў за змену; камсамалец Д. Сямёнаў з Мінскага станкабудаўнічага завода імя Кастрычніцкай рэвалюцыі, які выконваў за змену да 3 нормаў; камсамалец Віцебскага станкабудаўнічага завода «Чырвоны металіст» І. Кучарэнка, які выконваў за змену па 2–3 нормы; камсамолка Віцебскай фабрыкі «Сцяг індустрыялізацыі» А. Семінідава, якая выконвала норму на 610 %; камсамолка Мінскай абутковай фабрыкі Л. Маляўская, якая давяла выпрацоўку да 320 %; брыгадзір Гомельскай запалкавай фабрыкі «Везувій» камсамалец А. Лучкоўскі, які першы ў запалкавай прамысловасці СССР перавыканаў норму выпрацоўкі ў 2 разы і ўстанавіў сусветны рэкорд прадукцыйнасці працы на запалкавым аўтамате «Сімплекс», дзякуючы павелічэнню колькасці абаротаў выпрацоўка аўтамата вырасла на 36 % (свой вопыт А. Лучкоўскі перадаў рабочым запалкавых фабрык Куйбышава і быў узнагароджаны ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга) [15, с. 85–87; 38, с. 180–181, 186, 214–216; 55, л. 49, 68; 56, с. 13–14; 57, с. 206].

З лістапада 1935 г. у рэспубліцы разгарнуўся рух шматстаночнікаў, пачалі стварацца стаханаўскія брыгады, участкі і цэхі. Разам з тым праходзілі камсамольскія сходы, на якіх адзначаліся недахопы ў арганізацыі стаханаўскага руху [20, с. 206–207].

У 1936 г. нарэшце ўсе камсамольцы-рабочыя БССР зноў сталі ўдарнікамі. У рэспубліцы з’явіліся нават цэлыя стаханаўскія камсамольскія арганізацыі (першыя ўзніклі ў студзені на прамысловых прадпрыемствах Віцебска). У лютым у Віцебску іх было 13, у Гомелі – 10, Барысаве – 2, Мінску – 2, Магілёве – 1, Рэчыцы – 1. На шэрагу вядучых прамысловых прадпрыемстваў рэспублікі камсамольска-маладзёжныя брыгады сістэматычна, нават кожны месяц перавыконвалі вытворчыя планы [14, с. 58; 44, с. 29; 55, л. 48–49, 65–66].

У 1937 г. працягваўся актыўны прыток моладзі ў прамысловасць, што спрыяла паскарэнню прамысловага развіцця БССР, паспяховаму выкананню заданняў другой пяцігодкі [2, с. 523]. З юнакоў і дзяўчат камплектаваліся не толькі шматлікія кадры прамысловых рабочых, але і інжынерна-тэхнічнай інтэлігенцыі. Так, у 1937 г. 70,4 % інжынерна-тэхнічных работнікаў прамысловасці рэспублікі складалі маладыя спецыялісты [15, с. 71; 20, с. 206].

У 1938 г. такія фабрыкі на Віцебшчыне, як «КІМ», «Сцяг індустрыялізацыі», «Прафінтэрн», «Клара Цэткін» у большай ступені па складзе работнікаў былі маладзёжнымі, прычым большасць складалі дзяўчаты [58, л. 142].

У 1939 г. камсамольцы ў прамысловасці рэспублікі не толькі самі сумленна адносіліся да працы, паказвалі прыклады вытворчага энтузіязму, перадавалі свой вопыт адстаючым таварышам, але і змагаліся за дакладную і бесперабойную працу кожнай брыгады, цэха і змены. Так, на заводах «Большэвік» і «Чырвоная зорка» ў Мінску ўсе члены ЛКСМБ сталі стаханаўцамі. Летам 1939 г. камсамольцы Віцебскай ільнопрадзільнай фабрыкі першымі ў БССР сталі працаваць на некалькіх станках. З велізарным энтузіязмам маладое пакаленне адгукалася на заклікі кампартыі ісці працаваць у тыя ці іншыя галіны прамысловасці [20 с. 235–237; 59, л. 454; 60, л. 30; 61, л. 94; 62, с. 125–126].

Акрамя таго, на 26 заводах і фабрыках БССР камсамольцы ўнеслі 688 рацыяналізатарскіх прапаноў. Іх укараненне ў вытворчасць прынесла 1 млн 556 тыс. руб. эканоміі за год [63, л. 206].

З 1939 г. у рэспубліцы пачалі стварацца стаханаўскія школы (галоўным чынам па аднародных прафесіях і кваліфікацыях), у якіх сотні лепшых стаханаўцаў дзяліліся з іншымі рабочымі сваім каштоўным вопытам [62, с. 146].

Такім чынам, ажыццяўленне палітыкі індустрыялізацыі прывяло да амалажэння працоўных кадраў прамысловасці БССР.

Напрыканцы 1920-х гг. рабочае юнацтва рэспублікі пераважна было прадстаўлена 20–22-гадовымі асобамі. Колькасць рабочых юнакоў і дзяўчын была амаль аднолькавая (з зусім мізэрнай перавагай хлопцаў). Па нацыянальным складзе яны былі пераважна беларусамі і яўрэямі. Пры гэтым большасць беларускай рабочай моладзі, у адрозненне ад яўрэйскай, мела нізкую кваліфікацыю.

ЛКСМБ не заставаўся ў баку ад індустрыялізацыі. Ён актыўна ўдзельнічаў у будаўніцтве новых заводаў і фабрык, падрыхтоўцы кадраў для іх. Паступова расла практычная роля саюза, асабліва яго вытворчых арганізацый, у развіцці прамысловасці. Члены камсамола рэспублікі паказвалі прыклады высокай вытворчасці працы, уносілі рацыяналізатарскія прапановы, нават стваралі цэлыя рацыяналізатарскія групы, якія дамагліся шматтысячнай эканоміі, а таксама камсамольска-маладзёжныя брыгады на рашаючых участках вытворчасці ці ў адстаючых цэхах.

Пры гэтым калі ў 1928 г. камсамольцамі з'яўлялася большая частка юных рабочых рэспублікі, то ўжо з 1929 г. сярод маладых рабочых члены ЛКСМБ складалі менш за палову, што сведчыць пра значны прыток у прамысловасць БССР несаюзнага юнацтва.

У цэлым напрыканцы 1920-х гг. праца камсамола і прафсаюзаў рэспублікі па абароне інтарэсаў юных рабочых палепшылася. У выніку рабочая моладзь больш упэўнена адчувала сябе ў прамысловай вытворчасці. Масы юнакоў і дзяўчат былі прыцягнуты ў прамысловасць, удзельнічалі ў барацьбе за рэжым эканоміі, паляпшэнне тэхналагічных працэсаў і працоўнай дысцыпліны, павелічэнне вытворчасці працы. Дзякуючы росту кваліфікацыі, а таксама дзяржаўнай палітыцы па павелічэнні зарплат нізкааплатных груп працоўных, узраслі заробкі маладых рабочых. Пры гэтым больш марудным быў рост колькасці юнацтва і яго заробкаў у саматужнай прамысловасці.

Тым не менш у БССР меліся і значныя хібы ў працы ЛКСМБ і прафсаюзаў з гаспадарчымі органамі. Для апошніх маладзёжныя праблемы ў прамысловасці заставаліся другараднымі. Недастатковую ўвагу надавала гэтаму пытанню і дзяржава, што можна патлумачыць сканцэнтраванасцю яе кіраўніцтва на больш хуткім вырашэнні задачы прамысловага росту.

Увогуле ў значнай частцы камсамол рэспублікі яшчэ не пераключыўся ў бок актыўнага ўдзелу ў штодзённым жыцці прамысловасці і аказаўся не гатовым да належнай арганізацыйнай падтрымкі росту ініцыятыўнасці рабочых юнакоў і дзяўчат у справе развіцця ўдарніцтва. Рабочая моладзь, у тым ліку і камсамольцы, яшчэ не разумела ўсёй сутнасці сацыялістычнай рацыяналізацыі і індустрыялізацыі, што сведчыць пра дрэнна арганізаваную адпаведную растлумачальную працу, у першую чаргу з боку камсамольскага кіраўніцтва. Таму ў маладзёжным асяроддзі адзначаліся, з аднаго боку, вузкацэлавыя настроі, хвастызм, а з другога – рвацтва пад выглядам брыгад сацыялістычнага спаборніцтва. Юныя рабочыя слаба ўдзельнічалі ў вытворчых нарадах і працы вытворчых камісій на прадпрыемствах. Адзначаліся нават адзінкавыя факты забастовак маладых рабочых.

Усё яшчэ нізкай заставалася кваліфікацыя большасці рабочага юнацтва. Ні дзяржаўныя органы, ні кіраўніцтва прадпрыемстваў, ні ЛКСМБ, ні прафсаюзы не надавалі дастатковай увагі гэтаму пытанню.

Складаным было становішча падлеткаў у прамысловасці. Нягледзячы на патрабаванні заканадаўства, іх значную колькасць выкарыстоўвалі на шкоднай і начной працы (асабліва ў шкляннай галіне), нормы працоўнага часу падлеткаў (асабліва на саматужных прадпрыемствах) не вытрымліваліся. Асобныя гаспадарчыя органы, у першую чаргу на месцах, не прымалі ніякіх мер па камплектаванні падлеткавай броні на прамысловых прадпрыемствах. Прычым, калі коль-

касць падлеткаў на броні ў прамысловасці напрыканцы 1920-х гг. вагалася, то іх працэнт сярод рабочых няўхільна скарачаўся. Тэмп разбраніравання адставаў ад ліку зноў прынятых па броні. Адсутнічала ўвязка яе працэнта з рэальнымі патрэбамі і магчымасцямі прамысловых прадпрыемстваў, што прывяло да росту колькасці пераросткаў сярод падлеткаў на броні і выкарыстання значнай іх часткі на некваліфікаванай працы.

Каб вырашыць гэту сітуацыю, быў прыняты новы закон, які ўстанавіў значна ніжэйшыя нормы броні. У выніку ў другой палове 1928 г. у прамысловасці рэспублікі адбылося значнае зніжэнне колькасці падлеткаў. Але ўжо напрыканцы 1929 г., дзякуючы палітыцы індустрыялізацыі, колькасць падлеткаў у прамысловасці вырасла ў параўнанні з канцом 1928 г. амаль у 2 разы, а колькасць дзяўчат сярод іх нават больш чым у 2 разы. Прычым у працэнтных адносінах пераважалі падлеткі-хлопцы, што можна патлумачыць прыярытэтным развіццём галін, дзе мала выкарыстоўвалася жаночая праца. Пры гэтым колькасць падлеткаў на броні ў прамысловасці рэспублікі толькі ў пачатку 1931 г. перавысіла ўзровень пачатку 1928 г.

Нават у 1930 г. камсамол БССР вымушаны быў весці барацьбу супраць спроб ліквідацыі броні. І гэта нягледзячы на тое, што яе існуючыя нормы не задавальнялі патрэбы прамысловасці ў папаўненні кваліфікаванай рабочай сілай і не паслаблялі падлеткавага беспрацоўя, бо былі разлічаны толькі на папаўненне натуральнага змяншэння, а не на пашырэнне і будаўніцтва прадпрыемстваў. Гэта сведчыць аб выразнай незацікаўленасці прамысловых прадпрыемстваў рэспублікі ў падлетках на броні і жаданні прыцягнуць на іх месцы рабочых старэйшых узростаў, што можна патлумачыць імкненнем паскорыць рост вытворчасці працы.

Належны кантроль як з боку дзяржавы, так і з боку ЛКСМБ за забеспячэннем выканання працоўнага заканадаўства ў адносінах да падлеткаў быў наладжаны толькі ў 2-й палове 1930-х гг.

На працягу разглядаемага перыяду камсамолу БССР даводзілася перанакіроўваць сваіх членаў на вырашэнне разнастайных складаных пытанняў, мабілізоўваць іх у розныя галіны прамысловасці як рэспублікі, так і іншых рэгіёнаў ССРСР. Такія мабілізацыі не заўсёды праходзілі гладка. Але, нягледзячы на ўсе цяжкасці і складанасці, тысячы камсамольцаў БССР былі накіраваны на працу ў важнейшыя для дзяржавы галіны прамысловасці і на будаўніцтва новых прамысловых прадпрыемстваў.

У цэлым шэраг кампаній ЛКСМБ па падтрымцы айчынай прамысловасці пацярпеў няўдачу з-за крызісу кіравання ўнутры саюза і загрузанасці яго ячэек іншымі надзённымі справамі.

Нягледзячы на ўсе хібы, пачатае па ініцыятыве камсамола сацыялістычнае спаборніцтва ў 1930-я гг. вырасла ў масавы рух рабочых юнакоў і дзяўчат рэспублікі. На многіх заводах і фабрыках усе камсамольцы былі ўдарнікамі, а ў 1936 г. імі сталі ўсе камсамольцы-рабочыя БССР. У рэспубліцы з'явіліся нават цэлыя стаханаўскія камсамольскія арганізацыі. Увогуле працэнт ударнікаў сярод рабочай моладзі БССР быў вышэй за працэнт ударнікаў сярод усіх яе рабочых. Такому становішчу спрыяла і тое, што з 1931 г. арганізацыі КП(б)Б аказвалі штодзённую дапамогу камсамольскім ударным брыгадам, падтрымлівалі ініцыятыву ячэек ЛКСМБ і асобных камсамольцаў.

У 1930-я гг. працягвала расці ўдзельная вага юных рабочых у прамысловасці рэспублікі. З маладога пакалення камплектаваліся не толькі шматлікія кадры прамысловых рабочых, але і інжынерна-тэхнічнай інтэлігенцыі. З велізарным энтузіязмам юнацтва адгукалася на заклікі кампартыі ісці працаваць у тыя ці іншыя галіны прамысловасці. Юнакі і дзяўчаты актыўна вывучалі тэхніку, асвойвалі вытворчыя працэсы, удзельнічалі ў грамадскім жыцці прамысловых прадпрыемстваў. Вялікую эканомію дзяржаўных сродкаў прынесла ўкараненне ў вытворчасць рацыяналізатарскіх прапаноў моладзі. Пад кіраўніцтвам кампартыі працягваўся актыўны ўдзел камсамола БССР у прамысловай вытворчасці і будаўніцтве прамысловых прадпрыемстваў. Камсамольцы ў прамысловасці рэспублікі не толькі самі сумленна адносіліся да працы, паказвалі прыклады вытворчага энтузіязму, перадавалі свой вопыт адстаючым таварышам, але і змагаліся за дакладную і бесперабойную працу кожнай брыгады, цэха і змены.

У цэлым юнацтва адыграла рашаючую ролю ў паспяховым правядзенні палітыкі індустрыялізацыі, стварэнні магутнай айчынай прамысловасці, паскарэнні прамысловага развіцця БССР.

Спіс выкарыстаных крыніц

1. Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь (НАРБ). – Ф. 4п. Воп. 5. Спр. 778.
2. Гісторыя Беларускай ССР. Т. 3. / І. Я. Івашненка, М. Я. Стральцоў, М. І. Злотнік [і інш.]; пад рэд. І. Я. Марчанкі (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск: Навука і тэхніка, 1973. – 696 с.
3. НАРБ. – Ф. 63п. Воп. 1. Спр. 76.
4. НАРБ. – Ф. 63п. Воп. 2. Спр. 465.
5. НАРБ. – Ф. – 63п. Воп. 2. Спр. 452.
6. НАРБ. – Ф. 63п. Воп. 2. Спр. 544.
7. НАРБ. – Ф. 63п. Воп. 2. Спр. 355.
8. НАРБ. – Ф. 63п. Воп. 2. Спр. 448.
9. НАРБ. – Ф. 63п. Воп. 2. Спр. 504.
10. НАРБ. – Ф. 63п. Воп. 1. Спр. 83.
11. НАРБ. – Ф. 63п. Воп. 2. Спр. 359.
12. НАРБ. – Ф. 63п. Воп. 1. Спр. 93.
13. НАРБ. – Ф. 63п. Воп. 2. Спр. 506.
14. Жураў, А. Е. Комсамол Беларусі ў барацьбе за сацыялізм / А. Е. Жураў. – Мінск: Дзяржаўнае выдавецтва БССР, 1957. – 76 с.
15. Жураў, А. Я. У баях народжаны. Кароткі нарыс гісторыі камсамола Беларусі / А. Я. Жураў. – Мінск: Нар. асвета, 1970. – 224 с.
16. НАРБ. – Ф. 4п. Воп. 2. Спр. 71.
17. НАРБ. – Ф. 63п. Воп. 1. Спр. 108.
18. НАРБ. – Ф. 63п. Воп. 2. Спр. 523.
19. Развитие социалистического соревнования в Белорусской ССР (1919–1941 гг.). Документы и материалы / сост. Р. С. Васильева, Т. А. Воробьева (отв.), М. Т. Минько, Л. Ф. Сакович; под ред. В. И. Вышинского [и др.]. – Минск: Беларусь, 1980. – 272 с.
20. Очерки истории Ленинского комсомола Белоруссии / А. Е. Журов, С. Г. Анисов, Г. П. Антипов [и др.]; под ред. А. Е. Журова [и др.]. – Минск: Беларусь, 1975. – 536 с.
21. НАРБ. – Ф. 63п. Воп. 2. Спр. 477.
22. НАРБ. – Ф. 63п. Воп. 1. Спр. 96.
23. НАРБ. – Ф. 63п. Воп. 2. Спр. 301.
24. НАРБ. – Ф. 63п. Воп. 2. Спр. 677.
25. Завалеев, Н. Е. Рабочий класс Белоруссии в борьбе за социализм. 1917–1932 гг. / Н. Е. Завалеев. – Минск: Наука и техника, 1967. – 316 с.
26. НАРБ. – Ф. 63п. Воп. 1. Спр. 101.
27. НАРБ. – Ф. 63п. Воп. 2. Спр. 391.
28. НАРБ. – Ф. 63п. Воп. 1. Спр. 105.
29. НАРБ. – Ф. 63п. Воп. 2. Спр. 526.
30. НАРБ. – Ф. 63п. Воп. 1. Спр. 109.
31. НАРБ. – Ф. 63п. Воп. 2. Спр. 310.
32. НАРБ. – Ф. 63п. Воп. 1. Спр. 126.
33. НАРБ. – Ф. 63п. Воп. 1. Спр. 102.
34. НАРБ. – Ф. 63п. Воп. 1. Спр. 100.
35. НАРБ. – Ф. 63п. Воп. 1. Спр. 128.
36. НАРБ. – Ф. 63п. Воп. 1. Спр. 130.
37. Герасименко, Г. Г. Деятельность компартии Белоруссии по вовлечению трудящихся масс в управление государством (1925–1937 гг.) / Г. Г. Герасименко. – Минск: Изд-во БГУ, 1973. – 232 с.
38. Шкляр, Е. Н. КПБ – организатор социалистического соревнования в промышленности республики (1926–1941 гг.) / Е. Н. Шкляр. – Минск: Изд-во БГУ, 1974. – 272 с.
39. Индустриализация Белорусской ССР (1926–1941 гг.): сб. док. и материалов / сост.: Р. С. Васильева, Л. П. Нартыш-блук, К. Ф. Плахотникова, Л. Н. Яшенко (отв.); под ред. В. Н. Жигалова [и др.]. – Минск: Беларусь, 1975. – 468 с.
40. НАРБ. – Ф. 63п. Воп. 1. Спр. 122.
41. НАРБ. – Ф. 63п. Воп. 2. Спр. 538.
42. НАРБ. – Ф. 63п. Воп. 1. Спр. 114.
43. НАРБ. – Ф. 63п. Воп. 1. Спр. 120.
44. Комсомол Белоруссии. Цифры и факты / текст подгот. П. Чигриновым. – Минск: Беларусь, 1968. – 80 с.
45. НАРБ. – Ф. 63п. Воп. 2. Спр. 493.
46. НАРБ. – Ф. 63п. Воп. 1. Спр. 132.
47. НАРБ. – Ф. 63п. Воп. 1. Спр. 134.
48. НАРБ. – Ф. 63п. Воп. 1. Спр. 135.
49. НАРБ. – Ф. 63п. Воп. 1. Спр. 136.
50. Жукович, Г. С. Участие комсомола в государственном управлении / Г. С. Жукович. – Минск: Наука и техника, 1969. – 116 с.

51. НАРБ. – Ф. 63п. Воп. 2. Спр. 608.
52. Лагун, С. Р. Укрепление Советов Белоруссии и повышение их роли в строительстве социализма / С. Р. Лагун. – Минск: Наука и техника, 1970. – 304 с.
53. НАРБ. – Ф. 63п. Воп. 2. Спр. 612.
54. НАРБ. – Ф. 63п. Воп. 2. Спр. 606.
55. НАРБ. – Ф. 63п. Воп. 1. Спр. 139.
56. Шестерка. Опыт комсомольско-молодежной стахановской бригады машиностроительного завода имени Кирова. – Минск: Выд-ва АН БССР, 1936. – 22 с.
57. Очерки истории профсоюзов Белоруссии (1905–1969 гг.) / Л. П. Липинский, В. Г. Гневко, Н. Е. Завалеев [и др.]; под ред. И. Н. Макарова (гл. ред.) [и др.]. – Минск: Беларусь, 1970. – 476 с.
58. НАРБ. – Ф. 63п. Воп. 2. Спр. 635.
59. НАРБ. – Ф. 4п. Воп. 3. Спр. 990.
60. НАРБ. – Ф. 4п. Воп. 3. Спр. 1107.
61. НАРБ. – Ф. 4п. Воп. 3. Спр. 1211.
62. Росман, И. С. Компартия Белоруссии в борьбе за упрочение социалистического общества в предвоенные годы (1938 – июнь 1941 гг.) / И. С. Росман. – Минск: Беларусь, 1975. – 352 с.
63. НАРБ. – Ф. 4п. Воп. 3. Спр. 1113.

References

1. *Natsyuanal'ny arkhiv Respubliki Belarus* [National Archive of the Republic of Belarus] (NARB), F. 4p., Vop. 5, Spr. 778.
2. Marchanka, I. Y. (ed.) (1973), *Gistoryya Belaruskai SSR, T. 3 Peramoga Vyalikai Kastrychnitskai satsyyalistychnai revalyutsyi i pabudova satsyyalizmu ŷ BSSR (1917–1937 gg.)* [History of the Byelorussian SSR, Vol.3 The victory of the Great October Socialist Revolution and the building of socialism in the Byelorussian SSR (1917–1937 years)], Navuka i tekhnika, Minsk, BY.
3. NARB, F. 63p., Vop. 1, Spr. 76.
4. NARB, F. 63p., Vop. 2, Spr. 465.
5. NARB, F. 63p., Vop. 2, Spr. 452.
6. NARB, F. 63p., Vop. 2, Spr. 544.
7. NARB, F. 63p., Vop. 2, Spr. 355.
8. NARB, F. 63p., Vop. 2, Spr. 448.
9. NARB, F. 63p., Vop. 2, Spr. 504.
10. NARB, F. 63p., Vop. 1, Spr. 83.
11. NARB, F. 63p., Vop. 2, Spr. 359.
12. NARB, F. 63p., Vop. 1, Spr. 93.
13. NARB, F. 63p., Vop. 2, Spr. 506.
14. Zhuraŷ, A. E. (1957), *Kamsamol Belarusi ŷ barats'be za satsyyalizm* [Young Communist League of Byelorussia in the Struggle for Socialism], Dzyarzhajnae vydavetstva BSSR, Minsk, BY.
15. Zhuraŷ, A. Y. (1970), *U bayakh narodzhany. Karotki narys gistoryi kamsamola Belarusi* [Born in Battle: A Short History of the Young Communist League of Byelorussia], Narodnaya asveta, Minsk, BY.
16. NARB, F. 4p., Vop. 2, Spr. 71.
17. NARB, F. 63p., Vop. 1, Spr. 108.
18. NARB, F. 63p., Vop. 2, Spr. 523.
19. Vyshinskii, V. I. (ed.) (1980), *Razvitie sotsialisticheskogo sorevnovaniya v Belorusskoi SSR (1919–1941 gg.). Dokumenty i materialy* [The Development of Socialist Competition in the Byelorussian SSR (1919–1941). Documents and Materials], Belarus', Minsk, BY.
20. Zhurov, A. E. (1975), *Ocherki istorii Leninskogo komsomola Belorussii* [Essays on the History of the Leninist Young Communist League of Byelorussia], Belarus', Minsk, BY.
21. NARB, F. 63p., Vop. 2, Spr. 477.
22. NARB, F. 63p., Vop. 1, Spr. 96.
23. NARB, F. 63p., Vop. 2, Spr. 301.
24. NARB, F. 63p., Vop. 2, Spr. 677.
25. Zavaleev, N. E. (1967), *Rabochii klass Belorussii v bor'be za sotsializm. 1917–1932 gg.* [Working Class of Byelorussia in the Struggle for Socialism. 1917 – 1932], Nauka i tekhnika, Minsk, BY.
26. NARB, F. 63p., Vop. 1, Spr. 101.
27. NARB, F. 63p., Vop. 2, Spr. 391.
28. NARB, F. 63p., Vop. 1, Spr. 105.
29. NARB, F. 63p., Vop. 2, Spr. 526.
30. NARB, F. 63p., Vop. 1, Spr. 109.
31. NARB, F. 63p., Vop. 2, Spr. 310.
32. NARB, F. 63p., Vop. 1, Spr. 126.
33. NARB, F. 63p., Vop. 1, Spr. 102.
34. NARB, F. 63p., Vop. 1, Spr. 100.

35. NARB, F. 63p., Vop. 1, Spr. 128.
36. NARB, F. 63p., Vop. 1, Spr. 130.
37. Gerasimenko, G. G. (1973), *Deyatel'nost' kompartii Belorussii po вовlecheniyu trudyashchikhsya mass v upravlenie gosudarstvom (1925–1937 gg.)* [The Activities of the Communist Party of Byelorussia to Engage the Working Masses in the Administration of the State (1925–1937)], Izdatel'stvo BGU, Minsk, BY.
38. Shklyar, E. N. (1974), *KPB – organizator sotsialisticheskogo sorevnovaniya v promyshlennosti respubliki (1926–1941 gg.)* [The CPB as the Organizer of Socialist Competition in the Industry of the Republic (1926–1941)], Izdatel'stvo BGU, Minsk, BY.
39. Zhigalov, V. N. (ed.) (1975), *Industrializatsiya Belorusskoi SSR (1926–1941 gg.). Sbornik dokumentov i materialov* [The Industrialization in the Byelorussian SSR (1926–1941). Collection of Documents and Materials], Belarus', Minsk, BY.
40. NARB, F. 63p., Vop. 1, Spr. 122.
41. NARB, F. 63p., Vop. 2, Spr. 538.
42. NARB, F. 63p., Vop. 1, Spr. 114.
43. NARB, F. 63p., Vop. 1, Spr. 120.
44. Chigrinov, P. (1968), *Komsomol Belorussii. Tsifry i fakty* [The Young Communist League of Byelorussia. Facts and Figures], Belarus', Minsk, BY.
45. NARB, F. 63p., Vop. 2, Spr. 493.
46. NARB, F. 63p., Vop. 1, Spr. 132.
47. NARB, F. 63p., Vop. 1, Spr. 134.
48. NARB, F. 63p., Vop. 1, Spr. 135.
49. NARB, F. 63p., Vop. 1, Spr. 136.
50. Zhukovich, G. S. (1969), *Uchastie komsomola v gosudarstvennom upravlenii* [Participation of the Young Communist League in Public Administration], Nauka i tekhnika, Minsk, BY.
51. NARB, F. 63p., Vop. 2, Spr. 608.
52. Lagun, S. R. (1970), *Ukreplenie sovetov Belorussii i povyshenie ikh roli v stroitel'stve sotsializma* [Strengthening the Soviets in Byelorussia and Enhancing Their Role in the Establishment of Socialism], Nauka i tekhnika, Minsk, BY.
53. NARB, F. 63p., Vop. 2, Spr. 612.
54. NARB, F. 63p., Vop. 2, Spr. 606.
55. NARB, F. 63p., Vop. 1, Spr. 139.
56. (1936), Shesterka. *Opyt komsomol'sko-molodezhnoi stakhanovskoi brigady mashinostroitel'nogo zavoda imeni Kirova* [The Six: The Experience of the Komsomol Members' Stakhanov-type Shock Work Team at the Kirov Machine Building Factory], Vydavetstva AN BSSR, Minsk, BY.
57. Makarov, I. N. (ed.) (1970), *Ocherki istorii profsoyuzov Belorussii (1905–1969 gg.)* [Essays on the History of Trade Unions in Byelorussia (1905–1969)], Belarus', Minsk, BY.
58. NARB, F. 63p., Vop. 2, Spr. 635.
59. NARB, F. 4p., Vop. 3, Spr. 990.
60. NARB, F. 4p., Vop. 3, Spr. 1107.
61. NARB, F. 4p., Vop. 3, Spr. 1211.
62. Rosman, I. S. (1975), *Kompartiya Belorussii v bor'be za uprochenie sotsialisticheskogo obshchestva v predvoennye gody (1938 – iyun 1941 gg.)* [The Communist Party of Byelorussia in the Struggle to Consolidate the Socialist Society in the Pre-war Years (1938 – June 1941)], Belarus', Minsk, BY.
63. NARB, F. 4p., Vop. 3, Spr. 1113.

Информация об авторе

Данилович Вячеслав Викторович – канд. ист. наук, доцент, директор ГНУ «Институт истории НАН Беларуси» (ул. Академическая, 1, 220072, Минск, Республика Беларусь). E-mail : Danilovich_V@mail.ru.

Information about the author

Danilovich Vyacheslav Viktorovich, Ph. D. (Hist.), Assistant Professor, Director of the Institute of History, National Academy of Sciences of Belarus (1 Akademicheskaya Str., Minsk 220072, Belarus). E-mail: Danilovich_V@mail.ru.

Для цитирования

Даніловіч, В. В. Моладзь у індустрыяльным будаўніцтве БССР (1928–1939) / В. В. Даніловіч // Вес. Нац. акад. навук Беларусі. Сер. гуманіт. навук. – 2017. – № 1. – С. 33–48.

For citation

Danilovich V. V. Youth in the BSSR Industrial Development (1928–1939). Proceedings of the National Academy of Sciences of Belarus, humanitarian series, 2017, no. 1, pp. 33–48.